

Документ за застапување

„Гласот на заедницата“

Прибирање и валидација на мислења на заедницата за енергетската транзиција, преквалификација и локален развој во Пелагонискиот регион – придонес кон Територијалниот план за праведна транзиција

130+
учесници

4+4
активности

2
форуми

Гласови за праведна транзиција

Пелагониски регион · Битола · Новаци · Могила · Демир Хисар

Нарачател

Младински културен центар – Битола

Проект: Гласови за праведна транзиција

Автор: Катица Михајловиќ

Овој документ е изработен со финансиска поддршка од Европската Унија. Неговата содржина е единствена одговорност на Младински културен центар - Битола и не мора нужно да ги одразува ставовите на Европската Унија или на Белградска отворена школа.

Содржина

Документ за застапување „Гласот на заедницата“ – преглед на поглавјата

Извршно резиме	4
1. Контекст	6
2. Правна и институционална рамка од значење за РЕК „Битола“ и праведната транзиција	8
2.1. Годишен план за имплементација на праведна транзиција (2026)	10
3. Локална стратешка рамка за социо-економски развој	11
4. За проектот „Гласови за праведна транзиција“	12
5. Наоди од „Круговите на учење“	14
6. Консултации и валидација на препораките на заедницата	15
6.1. Прв форум – прибирање на мислења од заедницата во однос на праведната транзиција	17
6.2. Втор форум – Презентација и валидација на препораките на заедницата	23
6.3. Финални, валидирани препораки на заедницата	24
6.4. Меѓусекторски и институционални препораки	26
7. Поврзаност на наодите од форумскиот процес со клучните стратешки документи на национално и локално ниво	27
Библиографија	30

Во прилог: инфографски преглед на клучните наоди и валидираните препораки на заедницата, проследен со целосниот текст на документот.

Извршно резиме

Република Северна Македонија се наоѓа во процес на праведна енергетска транзиција, која подразбира постепено напуштање на производството на електрична енергија од јаглен, во согласност со обврските преземени во рамките на Енергетската заедница и процесот на пристапување кон Европската Унија.

Оваа транзиција ќе има најголемо влијание врз Пелагонискиот регион, каде што економскиот развој и активности со децении тесно се поврзани со работењето на РЕК „Битола“.

Во рамките на проектот „Гласови за праведна транзиција“, финансиски поддржан од Европската Унија, Младинскиот културен центар (МКЦ) – Битола, организираше консултативен форумски процес со цел активно вклучување на локалните засегнати страни во креирањето препораки за праведна, инклузивна и одржлива транзиција.

Преку два последователни форуми, одржани во мај и јуни 2026 година, претставници на јавните институции, РЕК „Битола“, локалните самоуправи од Пелагонискиот регион, образовните институции, граѓанскиот сектор, бизнис заедницата и граѓаните, заеднички ги идентификуваа предизвиците, ги анализираа можните решенија и ги приоритизираа мерките за развој на регионот.

Форумскиот процес покажа висок степен на согласност дека енергетската транзиција е неопходен процес, но дека нејзиниот успех ќе зависи од навремено планирање, транспарентност на институциите и обезбедување социјална и економска сигурност за заедниците што директно зависат од индустријата со јаглен.

Во областа на енергетската транзиција, учесниците ја истакнаа потребата од јасна национална стратегија со конкретни рокови и мерки, диверзификација на енергетските извори преку развој на обновливи извори на енергија, користење на преодни технологии и инвестирање во современи системи за складирање на енергија.

Во областа на вработувањето и развојот на човечкиот капитал, беше потенцирана потребата од навремено планирање на трансформацијата на работната сила преку воспоставување регионален центар за преквалификација, усогласување на образовните програми со потребите на зелената економија, детално мапирање на човечкиот капитал во РЕК „Битола“ и развој на социјални механизми за заштита на работниците кои ќе бидат најпогодени од процесот на транзиција.

Во делот на локалниот економски развој, форумите ја нагласија потребата од диверзификација на регионалната економија преку привлекување нови инвестиции, развој на индустриски зони во руралните општини, подобрување на транспортната

инфраструктура и обезбедување континуирана поддршка за зелени претпријатија, циркуларна економија и иновативни локални бизниси.

Еден од најзначајните заклучоци од форумскиот процес е дека праведната транзиција не претставува исклучиво енергетски процес, туку комплексна општествена, економска и развојна трансформација која бара координирана соработка помеѓу Владата, локалните самоуправи, бизнисите, образовните институции, синдикатите, граѓанските организации и локалното население.

Само преку навремено планирање, транспарентно донесување одлуки и активно учество на сите засегнати страни може да се обезбеди транзиција која истовремено ќе придонесе за намалување на емисиите на гасови, отворање нови зелени работни места и одржлив економски развој на Пелагонискиот регион.

Препораките содржани во овој извештај претставуваат резултат на директен дијалог со локалната заедница и обезбедуваат практична основа за креирање јавни политики и инвестиции што ќе овозможат праведна, инклузивна и економски одржлива транзиција, усогласена со националните стратешки определби и европските политики за декарбонизација и регионален развој. Воедно, овие препораки ќе претставуваат значаен локален придонес кон изработката на Територијалниот план за праведна транзиција – стратешки документ што треба да биде подготвен од Владата на Република Северна Македонија и надлежните министерства. Преку интегрирање на потребите, ставовите и приоритетите на засегнатите страни од Пелагонискиот регион, препораките имаат за цел да придонесат кон креирање на политики и мерки кои ќе бидат реално засновани, социјално праведни и одржливи, обезбедувајќи успешна трансформација на регионот и подобар квалитет на живот за граѓаните.

1. Контекст

01

Република Северна Македонија го започна процесот на Праведна транзиција, со цел постепено напуштање на јагленот за производство на електрична енергија, како и трансформација на енергетскиот сектор и регионалните економии.

Во рамките на Енергетската заедница,¹ со Договорот за Енергетска заедница, земјите од Западен Балкан, вклучувајќи ја и Република Северна Македонија,² дадоа правно обврзувачка заложба дека ќе го почитуваат законодавството на Европската Унија (ЕУ) за енергија, за општество со ниско ниво на јаглен, енергетски ефикасно и засновано врз обновливи извори. Оттука, Република Северна Македонија како договорна страна е должна да го усогласи своето законодавство за енергија и клима со соодветната правна рамка на ЕУ во пет клучни столба: енергетска безбедност, внатрешен енергетски пазар, енергетска ефикасност, декарбонизација и истражување, иновации и конкурентност.

Во рамките на ЕУ, политичките иницијативи и регулативи играат клучна улога во обезбедувањето правни и регулаторни рамки за постигнување на целите за намалување на емисиите на штетни гасови. Со овие напори и соработка, регионот на Западен Балкан, вклучувајќи ја и нашата земја, има можност да се интегрира во европските енергетски и климатски рамки и да придонесе кон заедничките цели за намалување на глобалните емисии и заштита на животната средина. Како членка на Енергетската заедница, Република Северна Македонија се обврза да воведо јаглероден надоместок до крајот на 2026 година. До мај 2027 година, земјата ќе треба да воспостави функционален систем за наплата на јаглеродниот надоместок, како и да започне со поднесување годишни извештаи за пресметаните емисии и плаќање на соодветните давачки.

Истовремено, за да се подобри енергетската безбедност, нашата земја работи на намалување на зависноста од јаглен, диверзификација на своите извори на енергија и проширување на секторот на обновлива енергија, вклучувајќи сончева енергија, ветер и хидроенергија.

Историски гледано, Пелагонискиот и Југозападниот регион (особено општините Битола, Новаци и Кичево/Осломеј) во голема мера се потпираат на ископот на јаглен. Јагленот учествува со над 40 % во вкупното домашно производство на електрична енергија, но истовремено блоковите на ТЕЦ „Битола“ (дел од РЕК „Битола“) и ТЕЦ „Осломеј“, продолжуваат да испуштаат значителни количини на сулфур диоксид и други загадувачи. Овие две термоцентрали заедно придонеле за повеќе од 95 % од вкупно пријавените емисии на сулфур диоксид во земјава.

¹Енергетската заедница е меѓународна организација за енергетска политика, основана со Договорот за основање на енергетската заедница кој стапи на сила во јули 2006. Главната цел е да го прошири внатрешниот енергетски пазар на ЕУ кон Југоисточна Европа и пошироко врз основа на правно обврзувачка рамка.

²Македонија го ратификуваше Договорот во 2006 година.

40 %+

учество на јагленот во вкупното домашно производство на електрична енергија

95 %+

од пријавените емисии на сулфур диоксид потекнуваат од ТЕЦ „Битола“ и ТЕЦ „Осломеј“

Ова има негативно влијание врз квалитетот на воздухот и здравјето на локалното население, додека рударството во околината на РЕК „Битола“ создава сериозни еколошки и здравствени ризици, вклучувајќи деградација на животната средина и зголемени стапки на респираторни заболувања.

Декарбонизацијата неизбежно ќе изврши силен и нерамномерен притисок врз локалните заедници. Трансформацијата на РЕК „Битола“, етапното затворање на ТЕЦ „Битола“, ревитализацијата на рудниците и интеграцијата на иновативни зелени технологии се цврсто предвидени во националните документи. Затоа интеграцијата на технологии за обновливи извори на енергија (сончевата и ветерната) и иновативни технологии за модернизација на РЕК „Битола“ не само што ќе придонесат за намалување на емисиите на штетните гасови и подобрување на квалитетот на воздухот, туку и ќе придонесат за нови можности за социо-економски развој. Придржувањето кон принципите на **праведна енергетска транзиција** е од суштинско значење, обезбедувајќи дека промените не ја нарушуваат социо-економската состојба на локалните заедници, односно квалитетот на животот, особено за работниците и семејствата кои зависат од работата во РЕК „Битола“.

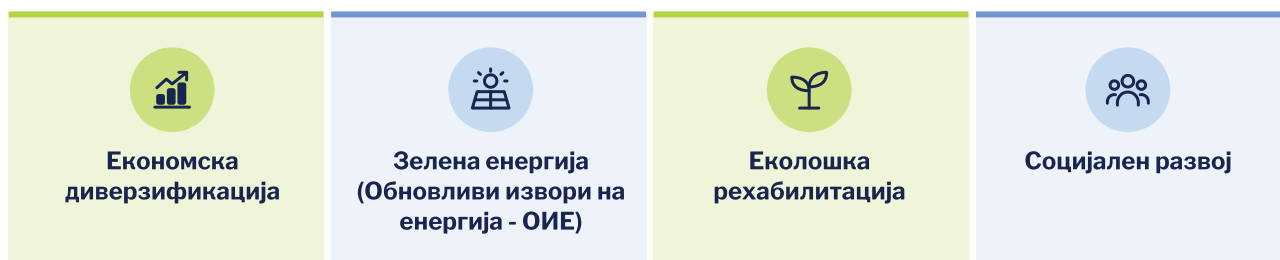
2. Правна и институционална рамка од значење за РЕК „Битола“ и праведната транзиција

На национално ниво развиени се неколку документи, како што се Стратегијата за развој на енергетиката во Република Северна Македонија до 2040 година и Националниот план за енергија и клима на Република Северна Македонија (НПЕК), кои се дел од пошироката визија за одржлив развој и енергетска ефикасност на Република Северна Македонија. Овие документи се насочени кон зголемување на обновливите извори на енергија (ОИЕ) и постепено намалување на зависноста од фосилни горива во термоелектричните центри, ТЕЦ „Битола“ и ТЕЦ „Осломеј“, посветувајќи внимание и на засегнатите страни. Во документите се анализирани деловите каде се споменува трансформацијата на РЕК „Битола“ и зголемена интеграција на ОИЕ. Во Стратегијата, Зеленото сценарио за РЕК „Битола“ предвидува престанок на работата на ТЕЦ „Битола“, што се надополнува со комбинација на нови ОИЕ, капацитети на природен гас, како и увоз. Исто така, како едно од решенијата за трансформација би можело да биде изградба на фотонапонска централа која ќе ја користи истата инфраструктура (локација и преносна мрежа) и вработени.

Патоказот за праведна транзиција (ППТ) е водечки документ за праведна транзиција на земјата, усвоен во јуни 2023 година. Патоказот предвидува институционална инфраструктура за координирање и спроведување на активностите поврзани со праведната транзиција. Во рамките на овој документ, развиени се интегрирани модели за премин од јаглен во РЕК „Битола“ кон обновливи извори на енергија. Овој комплексен пристап вклучува модернизација на постоечки енергетски капацитети, интеграција на нови енергетски капацитети на ОИЕ и социо-економска поддршка за локалната заедница. Програмите предвидуваат постепена трансформација на РЕК „Битола“ и имплементација на мерки за обесштетување и преквалификација на вработените. Исто така, вклучените проекти за изградба на нови енергетски капацитети од обновливи извори ќе создадат зелени работни места.

Документот ги идентификува клучните потреби и проекти во четири столба:

Процесот на праведна транзиција се спроведува преку јасно дефинирана управувачка и институционална рамка, која обезбедува координација помеѓу ресорните министерства, јавните институции, локалните самоуправи, меѓународните партнери и засегнатите страни.

ИНВЕСТИЦИСКАТА ПЛАТФОРМА

Инвестициската платформа за праведна енергетска транзиција претставува централна рамка за:

- координација на јавните и приватните инвестиции;
- усогласување на техничката помош и донаторската поддршка;
- развој и следење на проектна листа со приоритетни проекти.

Платформата овозможува редовна координација со Европската банка за обнова и развој, Светската банка, други партнери, со цел подготовка и имплементација на проекти кои ги исполнуваат стандардите на меѓународните финансиски институции.

СОВЕТОТ ЗА ПРАВЕДНА ТРАНЗИЦИЈА

Советот за праведна транзиција е воспоставен како стратешко меѓуресорно тело кое обезбедува:

- политичка одлука и надзор на процесот;
- усогласување на секторските политики;
- следење на напредокот во спроведувањето на ППТ.

ТЕМАТСКИ РАБОТНИ ГРУПИ

Во рамки на процесот се воспоставени тематски работни групи:

1. Работна група за обновливи извори и складишни капацитети;
2. Работна група за економска транзиција;
3. Работна група за преквалификација и обуки.

Работните групи имаат оперативна улога во идентификација на бариери, подготовка на проекти и активности и предлагање мерки за имплементација.

2.1. Годишен план за имплементација на праведна транзиција (2026)

Активностите на национално ниво се водат според **Годишниот план за имплементација за 2026 година**, кој е заснован на приоритетите од Патоказот. Овој план операционализира мерки поделени во **четири клучни столба**:

Столб на имплементација	Главен фокус и планирани активности во 2026 година
 (1) Зелена енергетска транзиција	Забрзување на проекти во обновливи извори на енергија (ОИЕ), унапредување на дистрибутивните и преносните мрежи во засегнатите региони, како и усогласување на регулативата (на пр. за складишни капацитети, мрежни правила итн.).
 (2) Економска транзиција	Привлекување инвестиции и поттикнување нови економски активности преку унапредување на индустриските зони, креирање стимулации и директна поддршка за претпријатијата.
 (3) Зелена и паметна инфраструктура	Подобрување на комуналната инфраструктура (водоснабдување и управување со отпад) со фокус на одржливо користење на земјиштето и природните ресурси во регионот.
 (4) Вештини и развој на човечки капитал	Преквалификација и надградба на вештините на постоечката работна сила, воведување програми за практиканство и кариерно советување, со крајна цел — никој да не биде изоставен.

3. Локална стратешка рамка за социо-економски развој

Развојот на Пелагонискиот регион е тесно поврзан со спроведување на проекти и програми директно поврзани со процесот на праведна енергетска транзиција и трансформацијата на РЕК „Битола“, што нуди значајни можности за енергетски и социо-економски развој, создавајќи основа за одржлива иднина. Овие проекти, интегрирани во националните стратегии и планови за енергија и клима и стратегијата за локален развој ја зголемуваат економската активност, енергетската ефикасност и придонесуваат за родова еднаквост, праведна и инклузивна енергетска транзиција.

Според Стратегијата за локален економски развој на општина Битола, стратешките цели за периодот до 2027 година, вклучуваат, исто така, подобрување на инфраструктурата, создавање поволна бизнис-клима, привлекување на нови инвестиции и развој на културниот и туристичкиот потенцијал, со фокус на поддршка на проекти за гасификација, топлификација и развој на образовниот сектор.

Образованието и обуката играат клучна улога во овој процес. Развојот на програми за обука за нови технологии и обновливи извори на енергија ќе ги подготви работниците за новите услови на пазарот. Соработката помеѓу образовните институции и индустријата е неопходна за обезбедување на квалификувани кадри кои можат да одговорат на потребите на новите индустрии. Поддршката за мали семејни бизниси во секторите на органско земјоделство, млечни производи и мед, заедно со преквалификацијата на работната сила за зелени работни места, ќе придонесат за економски раст и одржливост на заедницата.

Во оваа насока е значаен и Документот „Визија за развој на Битола“ изработен од „Еко свест“, како резултат на истражувања, состаноци, консултации и информирање со засегнатите страни и анализа на националните документи и планови за одржлив развој во Република Северна Македонија, со фокус на Битолскиот регион, кој е зависен од јаглен. Документот предлага план за трансформација на Битола во регион со одржлив енергетски развој и заштита на животната средина, усогласен со меѓународните договори и националните документи за одржлив развој. Внимателното планирање и иновативните решенија ќе донесат долгорочни придобивки за регионот и сите засегнати страни – социјална стабилност, намалување на загадувањето и отворање нови економски можности во процесот на праведен премин кон обновливите извори на енергија.

4. За проектот „Гласови за праведна транзиција“

Процесот на транзиција е комплексен процес кој бара вклучување на сите засегнати страни и координиран напор од сите вклучени страни, за да се осигура дека преминот кон одржлива енергија е ефикасен, праведен и поволен за сите заинтересирани чинители во регионот.

Оттука, како одговор на потребата за вклучување на локалните заедници, Младински културен центар – Битола (МКЦ – Битола) својот долгогодишен ангажман го насочи кон структурирано зајакнување на капацитетите на локалните чинители во општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар.

Активностите се реализираат во рамки на проектот „Гласови за праведна транзиција“, финансиран од Европската Комисија што е поддржан како субгрант преку: Белградска отворена школа (БОШ) во партнерство со Центарот за истражување и информирање за животна средина „Еко-свест“ од Скопје, во рамки на поширокиот регионален проект „Патоказ на Зелената Агенда – Овластување на граѓанското општество да го поддржи развојот на климатски неутрални и отпорни економии на Западен Балкан“.

Главната цел на проектот беше да се зајакнат граѓанското општество и ранливите групи во Битолскиот регион (особено младите, жените и работниците погодени од декарбонизацијата на РЕК „Битола“) за активно да учествуваат и да ја обликуваат праведната, инклузивна и правична енергетска транзиција, обезбедувајќи нивните гласови да бидат соодветно рефлектирани во процесите на донесување одлуки на локално и национално ниво.

Во рамките на проектот, беше спроведена серија од четири структурирани „Кругови на учење“ и четири тематски работилници во општините Могила, Новаци, Битола и Демир Хисар. Целта беше да се изгради капацитет кај локалните чинители за активно вклучување во процесот на енергетска транзиција и декарбонизација.

Низ овие активности, преку примена на интерактивни методи како „participatory mapping“ и „scenario planning“, успешно беа постигнати следните резултати:

- Мобилизирање над 130 учесници од широка лепеза на сектори – од енергетскиот гигант РЕК „Битола“ и јавните претпријатија, преку образовниот систем и приватниот сектор, сè до граѓанските организации и локалните активисти.
- Идентификување специфични предизвици и можности: Секоја општина придонесе со уникатна перспектива, односно од социјалната кохезија во Могила, преку индустриската трансформација во Новаци, административно-синдикалната тежина во Битола, до алтернативниот економски потенцијал во Демир Хисар.

5. Наоди од „Круговите на учење“

Во рамките на проектот беше спроведен процес на информирање, учење и дијалог преку организација на „Кругови на учење“ во општините од Пелагонискиот регион. Овој процес создаде простор за отворен дијалог, размена на искуства и заедничко идентификување на предизвиците и можностите поврзани со праведната енергетска транзиција. Преку активно учество на различни засегнати страни, беа прибрани вредни сознанија и препораки кои претставуваат основа за дефинирање на идните приоритети и мерки за застапување.

Низ процесот на мобилизација на „Круговите на учење“, кој обедини над 90 учесници од РЕК „Битола“, јавните претпријатија, бизнис секторот, образованието и граѓанското општество, успешно беа мапирани специфичните предизвици и потенцијали на секоја општина во Пелагонискиот регион. Дискусиите ја истакнаа потребата од балансиран пристап кој ќе одговори на индустриската трансформација во Новаци, социјалната кохезија во Могила, административната тежина во Битола и алтернативниот економски потенцијал во Демир Хисар. Како одговор на овие специфики, дефинирани се три клучни столба за идно застапување кои нудат системски решенија на локално и регионално ниво.

Институционализација на регионалниот дијалог

ПРЕПОРАКА: Формирање на тело кое ќе биде мост помеѓу локалната самоуправа, РЕК „Битола“ и централната власт, обезбедувајќи транспарентност и отчетност при носењето одлуки. Тоа тело може да е ЛЕСС Битола.

Регионален Центар за зелени вештини

ПРЕПОРАКА: Креирање на заедничка платформа меѓу училиштата во регионот и приватниот сектор за преквалификација, во соработка со регионалниот центар за образование (Техничко училиште). Ова е клучна превентивна мерка против социјалната исклученост на работниците кои ќе бидат засегнати од затворањето на капацитетите на јаглен.

Социјална праведност и инклузија

ПРЕПОРАКА: Потребно е активно вклучување на граѓанските организации во сите општини во процесот на носење одлуки, за да се гарантира дека гласот на жените, младите и ранливите групи е соодветно застапен.

6. Консултации и валидација на препораките на заедницата

Во текот на мај и јуни 2026 година, МКЦ – Битола го реализираше форумскиот процес „Гласови за праведна транзиција“, како механизам за вклучување на локалната заедница во креирањето на препораки за праведна енергетска транзиција во Пелагонискиот регион. Форумскиот процес беше дизајниран да обезбеди структуриран и инклузивен простор за дијалог меѓу граѓаните, претставниците на локалните самоуправи, институциите, РЕК „Битола“, бизнис секторот, синдикатите, образовните институции, граѓанските организации и другите засегнати страни.

Главната цел на процесот беше систематски да се приберат, анализираат и валидираат ставовите, потребите и препораките на заедницата во однос на енергетската транзиција, преквалификацијата на работната сила, економската диверзификација и локалниот развој. Посебен акцент беше ставен на идентификување на потенцијалните социјални, економски и еколошки последици од трансформацијата на РЕК „Битола“, како и на можностите што ги носи процесот на зелена и праведна транзиција за општините во Пелагонискиот регион.

Форумскиот процес беше организиран во две последователни сесии, кои овозможуваат постепено градење на препораките и нивна дополнителна валидација од страна на поширок круг засегнати страни.

Првиот форум беше посветен на прибирање на гласовите на заедницата и создавање простор за отворена дискусија за предизвиците, ризиците и можностите поврзани со праведната транзиција. Учесниците имаа можност да ги споделат своите искуства, очекувања и предлози, при што дискусиите беа насочени кон формулирање на конкретни препораки кои ќе бидат доставени до надлежните институции и интегрирани во идните локални, регионални и национални политики.

Поконкретно, целите на првиот форум беа:

- да се отвори конструктивна и инклузивна дискусија за реалните предизвици и можности што ги носи процесот на енергетска транзиција;
- да се идентификуваат клучните грижи на локалната заедница во однос на иднината на РЕК „Битола“, работните места и социо-економските ефекти од постепено напуштање на јагленот;
- да се согледаат потребите за преквалификација, стекнување нови вештини и обезбедување соодветни мерки за поддршка на работниците, младите и другите ранливи категории;
- да се дискутираат можностите за економска диверзификација, развој на зелени работни места, привлекување инвестиции и поттикнување на локалното претприемништво;
- да се идентификуваат приоритетни мерки и политики кои ќе придонесат кон праведна, инклузивна и одржлива транзиција;
- да се формулираат првични препораки засновани на потребите и приоритетите на локалната заедница.

Вториот форум претставуваше валидациска и консултативна фаза на процесот. На оваа средба беа презентирани наодите и препораките произлезени од првиот форум, по што учесниците имаа можност дополнително да ги анализираат, надополнат и приоритизираат предложените мерки. Целта беше да се обезбеди што поширок консензус околу клучните приоритети и да се потврди дека финалните препораки ги одразуваат реалните потреби и очекувања на заедницата.

Поконкретно, вториот форум имаше за цел:

- да ги презентира и образложи наодите и препораките произлезени од првиот форум; да овозможи дополнителни коментари, сугестии и предлози од поширок круг засегнати страни;
- да ги потврди, ревидира и приоритизира предложените препораки преку заедничка дискусија;
- да поттикне чувство на заедничко делување и одговорност за идните активности поврзани со праведната транзиција;
- да обезбеди финален сет на препораки кои ќе бидат доставени до релевантните институции и ќе послужат како основа за идни политики, стратегии и локални акциски планови поврзани со праведната енергетска транзиција во Пелагонискиот регион.

Преку ваквиот пристап, со две последователни форумски сесии, беше обезбеден транспарентен, партиципативен и инклузивен процес на креирање препораки, при што ставовите на локалната заедница не беа само евидентирани, туку и валидирани и усогласени со поширок круг релевантни чинители. На тој начин форумскиот процес придонесе кон зајакнување на локалниот дијалог, градење доверба меѓу засегнатите страни и развивање препораки кои имаат поголема легитимност и потенцијал за нивно понатамошно институционално разгледување и примена.

6.1. Прв форум – прибирање на мислења од заедницата во однос на праведната транзиција

На 27 мај 2026 година, во хотел „Милениум“ во Битола, се одржа првиот Форум „Гласови за праведна транзиција“, чија цел беше да обезбеди отворен и инклузивен простор за дијалог за предизвиците и можностите што ги носи процесот на праведна енергетска транзиција во Пелагонискиот регион. Форумот овозможи прибирање на мислењата, ставовите и предлозите на заедницата, како и заедничко формулирање на препораки кои ќе бидат доставени до надлежните институции и ќе послужат како основа за понатамошно планирање и креирање политики поврзани со енергетската транзиција, преквалификацијата и локалниот развој.

На настанот учествуваа претставници на:

- РЕК „Битола“;
- граѓански организации;
- образовни институции и бизнис секторот;
- локалните самоуправи од четирите целни општини (Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар).

Работата на Форумот беше организирана преку интерактивни дискусии и групна работа, овозможувајќи им на учесниците да ги споделат своите искуства, да ги идентификуваат клучните предизвици и да предложат конкретни решенија.

Дискусијата и работата на Форумот беа структурирани околу **три клучни тематски области**:

Тематска област	Клучни прашања и фокус на дискусија
 1. Енергетска транзиција	Какви се очекувањата и грижите на заедницата во врска со затворањето на РЕК „Битола“ и преминот кон обновливи извори на енергија?

Тематска област	Клучни прашања и фокус на дискусија
 2. Преквалификација и вработување	Кои вештини и програми за обука се најпотребни? Како системски да се поддржат сегашните работници и младите во регионот?
 3. Локален економски развој	Кои се реалните можности за развој на нови индустрии, привлекување инвестиции и креирање одржливи зелени работни места?

Тематска област 1 – Енергетска транзиција

Какви се очекувањата и грижите на заедницата во врска со затворањето на РЕК „Битола“ и преминот кон обновливи извори?

Темата „Енергетска транзиција“ беше фокусирана на очекувањата, предизвиците и грижите на локалната заедница поврзани со постепеното затворање на РЕК „Битола“ и преминот кон обновливи извори на енергија. Учесниците дискутираа за можните економски, социјални и образовни последици од транзицијата, како и за мерките што треба да обезбедат праведен и постепен премин без значителни негативни ефекти врз локалната економија и вработеноста.

Во текот на дискусијата беа идентификувани следните клучни предизвици и предложени решенија:

Проблеми

Со затворањето на рудниците ќе се намали потребата од одредени стручни профили, особено рударски инженери. Учесниците укажаа дека државата веќе инвестирала во нивното образование, а во иднина ќе бидат потребни дополнителни средства за нивна преквалификација и прилагодување кон новите потреби на пазарот на труд.

Намалувањето на расположливите резерви на јаглен и постепеното намалување на неговото учество во производството на електрична енергија создава потреба од сигурни алтернативни извори на енергија.

Предложени решенија

Формирање регионален центар за преквалификација и образование на возрасни во рамките на средното Техничко училиште во Битола, кој ќе обезбеди современи програми за стекнување нови вештини и професии.

Диверзификација на енергетските извори преку развој на преодни технологии, изработка на физибилити студија за гасна централа и забрзано инвестирање во фотоволтаични капацитети.

Проблеми

Затворањето на рудниците директно ги загрозува малите и средните претпријатија (кооперанти, логистика, сервис и придружни дејности), коишто целосно зависат од функционирањето на рудниците.

Предложени решенија

Социјални пакети и економски стимулации. Спроведување на мерки за социјална заштита преку доплата на стаж за предвременно пензионирање на повозрасните работници.

Дискусијата покажа дека заедницата ја препознава неопходноста од енергетска транзиција, но очекува процесот да биде внимателно испланиран, со јасни механизми за заштита на работниците, поддршка на локалната економија и навремена подготовка на човечките ресурси за новите услови на пазарот на труд. Учесниците нагласија дека праведната транзиција не треба да се сведе само на технолошка промена, туку да претставува сеопфатен социо-економски процес кој ќе обезбеди нови можности за развој на регионот.

Тематска област 2 – Преквалификација и вработување

Кои вештини и програми за обука се најпотребни? Како да се поддржат работниците и младите?

Во рамките на тематската област „Преквалификација и вработување“, учесниците дискутираа за потребата од навремена подготовка на работната сила за процесот на праведна транзиција. Особено внимание беше посветено на потребите од нови знаења и вештини, унапредување на системот за преквалификација, поврзувањето на образованието со потребите на пазарот на труд и создавањето услови за задржување на младите и квалификуваните работници во регионот.

Во текот на дискусијата беше нагласено дека успешната транзиција не зависи само од отворањето нови работни места, туку и од навременото планирање на трансферот на работната сила, јакнењето на институционалната координација и инвестирањето во човечкиот капитал како предуслов за долгорочен локален развој.

Проблеми

Внатрешен дисбаланс и недостаток на квалификувана работна сила. Во рамките на РЕК „Битола“ постои сериозен дисбаланс – одредени сектори се соочуваат со превработеност, додека во други клучни позиции недостасува соодветен кадар. Дополнително, на пошироко ниво во регионот се забележува дефицит на стручна и квалификувана работна сила подготвена за современите индустрии.

Недоволната координација меѓу институциите, образовниот систем и стопанството создава празнина помеѓу профилот на работниците кои остануваат без работа и потребите на новите инвеститори.

Слаба поврзаност и централизација на јавните услуги. Лошата патна инфраструктура ги изолира помалите општини Могила, Новаци и Демир Хисар. Поради достапноста на јавните услуги во овие рурални средини, граѓаните целосно се упатени и зависни од општина Битола, што го зголемува притисокот врз градот, а ги уназадува околните места.

Недостатокот на социјална инфраструктура, како што се детски градинки, училишта и здравствени услуги, заедно со неизвесноста поврзана со транзицијата, придонесува за иселување на младите и намалување на атрактивноста на регионот за живот и работа.

Губењето на долгогодишните работни места во РЕК предизвикува сериозни социјални и психолошки проблеми, стрес и егзистенцијален страв кај поединците и нивните семејства.

Предложени решенија

Навремено планирање на трансферот на работна сила преку доквалификување на вработените за сектори кои допрва ќе се развиваат (зелена енергија, модерно земјоделство, регионално управување со отпад). Паралелно, потребно е обезбедување конкурентни плати и подобри услови за работа со цел задржување на искусниот кадар.

Формирање Истражувачко - советодавен бизнис центар. Ова тело ќе делува како клучна алка и носечки столб за мапирање на потребите на пазарот, креирање таргетирани програми за преквалификација и директно поврзување на работниците од РЕК со новите индустрии (како што е идниот Регионален центар за отпад). Важно е насочените програми за преквалификација да се креираат според реалните потреби на пазарот на трудот и спроведени со практична обука и мерливи резултати, а не само формално за исполнување на обврските.

Дел од средствата од Инвестицискиот фонд за зелена транзиција да се пренаменат за изградба на нови индустриски зони директно во руралните општини. Ова подразбира не само економски развој, туку и паралелно инвестирање во алтернативни решенија за организиран јавен превоз за работниците од овие населени места.

Планирањето на нови индустриски инвестиции задолжително да биде проследено со развој на социјална инфраструктура и јавни услуги, со што ќе се создадат подобри услови за живот, ќе се задржат младите и ќе се обезбеди одржлив локален развој.

Формирање на социјални и психолошки тимови кои ќе нудат континуирана поддршка на семејствата во транзиција. За овие мерки да бидат ефикасни, неопходно е усогласување на комуникацијата и соработката помеѓу ресорните министерства и локалната самоуправа.

Дискусијата во рамки на оваа тематска област укажа на тоа дека преквалификацијата не треба да се третира како изолирана мерка, туку како дел од поширока стратегија за развој на човечкиот капитал. Потребни се таргетирани програми за преквалификација, усогласени со реалните потреби на пазарот на трудот, со практична обука и мерливи резултати, наместо формално исполнување на обврските. Учесниците оценија дека успешната праведна транзиција бара тесна координација помеѓу институциите, образовниот систем, приватниот сектор и локалните самоуправи, со цел навремено усогласување на вештините на работната сила со идните потреби на пазарот. Истовремено, беше нагласено дека задржувањето на младите и квалификуваните кадри ќе зависи не само од можностите за вработување, туку и од обезбедувањето квалитетни услови за живот, социјална сигурност и долгорочни перспективи за развој во регионот.

Тематска област 3 – Локален економски развој

Кои се можностите за нови индустрии, инвестиции и зелени работни места?

Во рамките на тематската област „Локален економски развој“, учесниците разговараа за можностите за економска диверзификација на Пелагонискиот регион, по постепеното намалување на активностите на РЕК „Битола“. Дискусијата беше насочена кон идентификување на нови развојни можности, привлекување инвестиции, отворање зелени работни места и креирање услови за одржлив економски раст кој ќе ги ублажи социо-економските последици од енергетската транзиција.

Учесниците истакнаа дека успешниот локален економски развој бара навремено планирање, транспарентен процес на одлучување и силна институционална координација. Беше нагласено дека транзицијата треба да се искористи како можност за трансформација на регионалната економија, а не само како процес на затворање на постојните индустриски капацитети.

Проблеми

Продолжува трендот на иселување на младите, што дополнително го намалува развојниот потенцијал на регионот и ја ограничува достапноста на квалификувана

Предложени решенија

Планирање постепена и добро управувана транзиција која ќе овозможи доволно време за отворање нови работни места, привлекување инвестиции и задржување на младите во регионот.

 Проблеми	 Предложени решенија
Старосната структура на вработените во РЕК „Битола“ претставува сериозен предизвик – просечната возраст е 55 години, стари за преквалификација, млади за пензија.	Директно вклучување на секторот за човечки ресурси на РЕК во целиот тек на транзицијата (за да се направат социјални планови, дообуки и мерки за докуп на пензиски стаж за работниците кои се пред пензионирање.
Недостатокот на транспарентност и јасни информации создава неизвесност кај работниците, локалните компании и граѓаните во однос на текот и динамиката на транзицијата.	Изработка и јавно објавување на сеопфатна стратегија за праведна транзиција со јасно дефинирани цели, рокови, носители на активности и механизми за редовно информирање на јавноста.
Недостасуваат систематски анализи на пазарот на трудот кои би ги идентификувале дефицитарните занимања и идните потреби на стопанството.	Спроведување редовни анализи на пазарот на трудот и развој на програми за обука и преквалификација кои ќе бидат усогласени со реалните потреби на новите индустрии и инвеститори.
Искуствата од земји како Грција, Шпанија и Германија покажуваат дека недоволно планираната транзиција може да доведе до иселување на младите, затворање на локални бизниси и економско слабеење на цели региони.	Развивање нови економски алтернативи преку инвестиции во обновливи извори на енергија, ИТ-секторот, современо земјоделство, циркуларна економија и други одржливи индустрии. Дополнително, беше предложено дел од постојните енергетски капацитети привремено да се задржат како „ладна резерва“, со цел постепено намалување на економските последици и избегнување на нагли шокови за локалната економија.

Дискусијата покажа дека економската трансформација на Пелагонискиот регион мора да биде стратешки планирана и тесно поврзана со мерките за развој на човечкиот капитал, привлекување инвестиции и подобрување на локалната инфраструктура. Учесниците нагласија дека праведната транзиција ќе биде успешна само доколку паралелно со намалувањето на зависноста од јаглен се создаваат нови можности за вработување, претприемништво и одржлив економски развој. Воедно, беше истакната потребата процесот да биде транспарентен, предвидлив и заснован на долгорочна визија, со активно учество на сите релевантни чинители.

На крајот од **првиот форум**, учесниците ги идентификуваа клучните приоритети за интервенција, кои се сметаат за неопходни за успешно управување со процесот на праведна транзиција:

1

Подготовка и јавно објавување на јасна стратегија за транзиција, со прецизно дефинирани цели, активности, носители и временски рокови, со цел да се намали неизвесноста кај вработените, локалното население и останатите засегнати страни.

2

Диверзификација на енергетските извори и воведување на преодни технологии, преку подготовка на физибилити студија за изградба на гасна централа, како и развој на соларни фотоволтаични електрани и други обновливи извори на енергија, со цел обезбедување сигурно и одржливо снабдување со електрична енергија.

3

Спроведување редовни анализи на пазарот на трудот и развој на програми за обука и преквалификација кои ќе бидат усогласени со реалните потреби на новите индустрии со практична обука и мерливи резултати. Навремено планирање на трансформацијата на работната сила, преку програми за доквалификација и преквалификација на вработените, насочени кон секторите со потенцијал за иден развој, како што се обновливите извори на енергија, современото и одржливо земјоделство, циркуларната економија и регионалното управување со отпад.

6.2. Втор форум – Презентација и валидација на препораките на заедницата

Со цел препораките произлезени од првиот форум да бидат презентирани, дополнети, потврдени и приоритизирани од самата заедница, на 17 јуни 2026 година, се одржа и втора форумска сесија: „Презентација и валидација на препораките на заедницата“.

На вториот форум беа презентирани наодите и препораките произлезени од првата сесија за секоја од областите на интерес проследени со прашања, коментари, дополнувања и предлози од учесниците.

Слично како и на првиот форум, презентациите по теми беа проследени со работа во групи, во рамки на кои учесниците ги потврдија, развија и дополнија препораките од првата сесија со конкретни предлози.

Тематска област 1 - Енергетска транзиција

Учесниците ја потврдија потребата од премин од јаглен кон обновливи извори на енергија и предложија повеќе конкретни насоки за нејзино спроведување. Беше предложено искористување на старите рудници/копови за складирање, во комбинација со решавање на проблемот со стабилноста на електродистрибутивната мрежа при инсталирање на големи соларни капацитети. Дополнително, беше нагласено искористување на постоечките капацитети и разгледување на можностите за производство на водород. Како дополнителни опции беа потврдени изградбата на гасна централа, третманот на отпад/депонии и органски отпад, како и употребата на батерии за складирање на енергија.

Тематска област 2 - Преквалификација, вработување и развој на вештини

Во оваа тематска област, учесниците предложија да се спроведе истражување на атрактивните области за „зелена“ преквалификација. Притоа беа посочени конкретни примери како преработка/реставрација на стар мебел, рециклирање и третман на отпад и отворање на мали капацитети за производство на компост.

Беше истакната потребата од спроведување детална анализа на човечкиот капитал, дефинирање на профилот на работници потребни за гасната централа и мапирање на вработените според образование, возраст, квалификации и работно искуство. Беше предложено и активирање на бенефицираниот работен стаж за соодветните категории работници од РЕК. Групата заклучи дека транзицијата е реалност, поради што е потребен сериозен и навремен пристап кон вработените.

Учесниците дополнително укажаа на потребата од преквалификација и поддршка за категоријата технолошки вишок, како посебно чувствителна група работници. Беше потврдена и препораката за дополнување на наставните програми на техничките училишта согласно потребите на зелената транзиција, со цел новите генерации да се стекнат со вештини усогласени со пазарот на трудот.

Тематска област 3 - Локален економски развој и зелени работни места

Во делот за локален економски развој, учесниците посочија дека веќе постојат програми за поддршка на зелени бизниси и препорачаа нивно продолжување и проширување како конкретен механизам за поддршка од страна на владата и донаторска заедница создавање нова, одржлива економска активност во регионот.

6.3. Финални, валидирани препораки на заедницата

Врз основа на дискусиите, групната работа и валидацијата спроведена на двата форуми, се издвојуваат следните заеднички препораки на заедницата:

Област

Финални валидирани препораки на заедницата

1. Енергетска транзиција

- Забрзување на развојот на **фотоволтаични капацитети**, согласно резултатите од физибилити студиите и можностите на локалната и регионалната електроенергетска мрежа
- Искористување на старите рудници/копови и друга постојна инфраструктура за **складирање на енергија**, паралелно со решавање на прашањето на стабилноста и капацитетот на електродистрибутивната мрежа при интеграција на големи ФВ капацитети.
- Развој на **батериски системи и други технологии за складирање на енергија**, со цел подобро балансирање на производството од обновливи извори.
- Поттикнување на **децентрализирано производство на електрична енергија** преку ФВ системи на домаќинства, јавни објекти, компании и други локални корисници
- Искористување на можностите за формирање и развој на **енергетски заедници**, согласно новите законски можности во областа на обновливите извори на енергија (ОИЕ)
- Искористување на постојните инфраструктурни капацитети и разгледување на можностите за производство и употреба на водород, како дел од долгорочниот развој на чистата енергија
- Навремено и транспарентно информирање на населението за изградбата на регионалниот центар за отпад, со јасна комуникација за неговиот потенцијал за нови работни места и развој на мрежа на локални добавувачи.

2. Преквалификација, вработување и развој на човечки капитал

- Формирање тим и методологија за детална анализа и мапирање на човечкиот капитал на РЕК „Битола“ според образование, возраст, квалификации и работно искуство
- Поддршка на воспоставениот регионален центар за преквалификација и советодавна поддршка во рамки на средното Техничко училиште, кој ќе обезбедува обуки, кариерно насочување и информации за пазарот на трудот
- Дополнување на наставните програми на техничките училишта согласно потребите на зелената транзиција, особено во областите на ФВ, електроенергетика, складирање енергија, енергетска ефикасност, рециклирање и управување со отпад.
- Формирање **Истражувачко-советодавен бизнис центар** како клучна алка за мапирање на потребите на пазарот, креирање таргетирани програми за преквалификација со практична обука и мерливи резултати
- Директно поврзување на работниците од РЕК, особено категоријата технолошки вишок, со новите стопански и зелени капацитети, вклучително и идниот Регионален центар за отпад.

Област	Финални валидирани препораки на заедницата
	• Спроведување анкета и истражување за интересот на работната сила за преквалификација во атрактивни „зелени“ области, како преработка/реставрација на мебел, рециклирање и третман на отпад и мали капацитети за компост. • Дел од средствата од Инвестицискиот фонд за зелена транзиција да се насочат кон изградба и оспособување на нови индустриски зони во руралните општини, паралелно со алтернативни решенија за организиран јавен превоз за работниците од овие населени места. • Активирање на бенефицираниот работен стаж за соодветните категории работници во РЕК „Битола“ и зачувување на постојниот капацитет преку концепт на „ладна резерва“. • Дефинирање на потребниот профил на работници за идните енергетски и зелени капацитети, со цел навремено усогласување на обуките и роковите со динамиката на транзицијата.
 3. Локален економски развој и зелени работни места	• Продолжување и проширување на веќе започнатите програми за поддршка на зелени бизниси. • Пренамена на дел од средствата во Инвестицискиот фонд за зелена транзиција кон оспособување и изградба на индустриски зони во руралните општини. • Поддршка на локални компании и нови бизниси кои можат да се вклучат во синџирите на снабдување поврзани со ФВ, складирање енергија, енергетска ефикасност, управување со отпад и други зелени дејности. • Развивање алтернативни решенија за јавен превоз и подобар пристап до здравствени, социјални и културни услуги, особено за руралните средини. • Формирање социјални и психолошки тимови за поддршка на работниците и семејствата погодени од транзицијата.

6.4. Меѓусекторски и институционални препораки

- ☑ Воспоставување или зајакнување на локален механизам за координација на процесот на праведна транзиција, со учество на локалните самоуправи, институциите, работниците, граѓанските организации, образовните институции и бизнис-секторот.
- ☑ Изготвување јасна стратегија со конкретни цели, рокови и механизми за следење на спроведувањето на препораките – **придонес кон Територијалниот план за праведна транзиција.**
- ☑ Навремено, точно и разбирливо информирање на населението за сите големи инфраструктурни и инвестициски проекти поврзани со транзицијата.
- ☑ Континуирано учество на заедницата преку дополнителни форуми, консултации и процеси на валидација, по примерот на спроведениот форумски процес.

7. Поврзаност на наодите од форумскиот процес со клучните стратешки документи на национално и локално ниво

Форумскиот процес „Гласови за праведна транзиција“ јасно ги отсликува реалните потреби на локалното население во Пелагонискиот регион и воспоставува директна синергија со постојните стратешки рамки на национално и локално ниво. Преку трите клучни области, локалните барања директно се усогласуваат со националните и локалните цели:

1. Зелена енергетска транзиција и декарбонизација

Национално
ниво

Барањата на заедницата за диверзификација на изворите, изградба на фотоволтаични капацитети, гасна централа и системи за складирање енергија се целосно усогласени со **Зеленото сценарио** од Стратегијата за развој на енергетиката до 2040 година и Националниот план за енергија и клима (НПЕК). Овие документи веќе го предвидуваат постепеното затворање на ТЕЦ „Битола“ и искористувањето на нејзината инфраструктура за обновливи извори на енергија (ОИЕ).

Локално ниво

Иницијативите од форумите се совпаѓаат со документот **„Визија за развој на Битола“**, изработен од Еко-свест, кој нуди конкретен план за трансформација на Битолскиот регион во еколошки одржлива средина, придонесувајќи за намалување на емисиите и подобрување на квалитетот на воздухот.

2. Преквалификација и развој на човечки капитал

Национално
ниво

Неопходноста од мапирање на кадрите во РЕК „Битола“, поддршка на воспоставениот регионален центар за преквалификација во рамки на средното Техничко училиште и советодавна поддршка за зелени вештини се директен одговор на **Четвртиот столб од Годишниот план за имплементација на праведна транзиција (2026)** - Вештини и развој на човечки капитал. Овој столб е дизајниран токму со цел преквалификација на работната сила и кариерно советување за никој да не биде изоставен.

Локално ниво

Форумските препораки за прилагодување на наставните програми во средните технички училишта и соработката на образовниот сектор со индустријата се директно поврзани со **Стратегијата за локален економски развој на општина Битола до 2027 година**, каде што развојот на образовниот сектор и подготовката на кадар за новите услови на пазарот се поставени како стратешки приоритети.

3. Локален економски развој и социјална праведност

Национално
ниво

Барањата за поддршка на зелени бизниси, инвестиции во нови индустриски зони во руралните општини (Могила, Новаци, Демир Хисар) и воведување социјални пакети за повозрасните работници се рефлексија на **Вториот столб (Економска транзиција) и Третиот столб (Зелена и паметна инфраструктура)** од националниот план за 2026 година, како и на главните столбови за економска диверзификација и социјален развој од *Патоказот за праведна транзиција (ППТ)*.

Локално ниво

Препораките за развој на социјална инфраструктура (градинки, јавен превоз, здравствени услуги) со цел спречување на иселувањето на младите се во синергија со општинските цели за подобрување на комуналната инфраструктура, привлекување инвестиции и поддршка на малите семејни бизниси во руралните средини.

Меѓусекторска координација

Особено значајна е форумската препорака за воспоставување **локален механизам за координација** преку ЛЕСС Битола или слично тело, поддржан со континуиран регионален дијалог. Ваквиот механизам би овозможил подобро поврзување на националните политики и одлуки со реалните потреби и предизвици на локалната заедница и би придонел за поефикасно спроведување на принципите на праведната транзиција.

Во таа насока, потребно е да се зајакне соработката и координацијата меѓу тематските работни групи на Советот за праведна транзиција, ЛЕСС и локалната заедница. Тематските работни групи треба да имаат поголема и редовна присутност на локално ниво – преку учество на седниците на ЛЕСС, директни средби со локалните чинители и редовно информирање и консултирање со граѓаните и ранливите групи. На тој начин, локалните согледувања, потреби и предлози ќе можат навремено да се пренесуваат на национално ниво, а националните политики и мерки да се прилагодуваат според реалните услови на терен.

Со воспоставување на ваква двонасочна комуникација и координација, **локалните потреби ќе станат составен дел од процесот на креирање и спроведување на политиките за праведна транзиција**, вклучително и **Територијалниот план за праведна транзиција**, наместо учеството на локалните чинители да се сведува само на повремени консултации.

Библиографија

Национален план за енергија и клима на Република Северна Македонија (НПЕК) 2025-2030, Министерство за енергетика, рударство и минерални сировини

Стратегија за развој на енергетиката во Република Северна Македонија до 2040 година, Влада на Република Северна Македонија (2019).

Годишен План за Имплементација на Праведната Транзиција 2026, Влада на Република Северна Македонија, Министерство за енергетика, рударство и минерални сировини, декември 2025.

Стратегија за локален економски развој на општина Битола за периодот 2023 - 2027 „Визија за развој на Битола“, Центар за истражување и информирање за животната средина „Еко-свест“, 2024.

Сумарен извештај „Кругови на учење“ – Пелагониски регион, МКЦ Битола 2026

